

A photograph of a female teacher with glasses, wearing a pink sweater, pointing her right hand towards a chalkboard. The chalkboard is filled with mathematical equations, including $10 \cdot 10 = 100$, $11 \cdot 11 = 121$, and $12 \cdot 12 = 144$. The photo is framed by a decorative border with red, white, and blue curved lines.

Metoda projektu edukacyjnego w ośmioletniej szkole podstawowej

SAMORZĄDOWY OŚRODEK
DORADZTWA METODYCZNEGO
I DOSKONALENIA NAUCZYCIELI
w Kielcach

Koleżanki i Koledzy Nauczyciele,

przedstawiamy Państwu materiał mający na celu przybliżenie aktualnych kwestii związanych z wykorzystaniem w pracy dydaktycznej w szkole podstawowej metody projektu. Celem niniejszego artykułu jest odpowiedź na pytanie, jak organizować pracę metodą projektu, co zrobić, aby realizowanie projektów edukacyjnych przez uczniów stanowiło dla nich atrakcyjne działanie, inspirowało do twórczej pracy, było znaczącym przeżyciem edukacyjnym dla młodych ludzi. Jak powinna być przygotowana szkoła do tego nowego wyzwania, jak mają być przygotowani nauczyciele, pod których kierunkiem uczniowie będą realizować projekty? Jakie muszą być spełnione minimalne warunki w organizacji procesu kształcenia.

„Z projektem mamy do czynienia zawsze, kiedy tylko uczeń podejmuje dowolne działanie z pewnym zamiarem, w pewnym celu. Jeśli zniknie zamiar, a nauczyciel mimo to nadal będzie nalegał na dokończenie tego, co zostało rozpoczęte, to projekt stanie się zadaniem - wysiłkiem i pracą jedynie.”

Michael Knoll

Zapraszamy do lektury...

Ewa Fogelman

*Doradca metodyczny w zakresie geografii
w Samorządowym Ośrodku Doradztwa Metodycznego
i Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach*

Katarzyna Pióro

*Doradca metodyczny w zakresie biologii i fizyki
w Samorządowym Ośrodku Doradztwa Metodycznego
i Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach*

Kielce, luty 2020 r.

Wprowadzenie

Praca metodą projektu stosowana jest w szkołach na całym świecie już od lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX wieku. Wywodzi się ze Stanów Zjednoczonych, ale przyjęła się również w edukacji w innych państwach. Za twórcę metody projektu uważa się W.H. Kilpatricka, który przedstawił jej założenia w pracy zatytułowanej „*The Project Method*” (1918). Badacz nie traktował metody projektu jako jednej z wielu metod kształcenia, ale nadawał jej rangę naczelnej zasady dydaktycznej. Jej głównym założeniem była według niego samodzielna praca uczniów¹.

„Projekt to zamierzone działanie wykonywane z całego serca w środowisku społecznym.”
„Metoda projektów to filozofia samodzielnego uczenia się.”

William H. Kilpatrick

Jej wyjątkowe „właściwości” powodują, że metoda ta coraz bardziej zyskuje na popularności. Dzieje się tak głównie ze względu na zaangażowanie uczącego w proces nauczania. Nie bez znaczenia są także inne zalety tej metody, takie jak rozwijanie u uczniów umiejętności pracy zarówno samodzielnej, jak i w zespole² oraz ich odpowiedzialności, a także co jest bardzo ważne, kształtowanie postaw i zachowań prospołecznych³.

W reformującej się polskiej szkole praca tą metodą, choć była znana już przed I wojną światową, to „rozkwitła” dopiero w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia. Nauczyciele z dużą dozą niepewności zaczęli wprowadzać do szkół projekt edukacyjny. Pojawili się pierwsi pasjonaci tej metody. Powstały również liczne prace mające na celu przybliżyć metodykę pracy projektem.

„Metoda projektów jest metodą kształcenia sprowadzającą się do tego, że zespół osób uczących się samodzielnie inicjuje, planuje i wykonuje pewne przedsięwzięcie oraz ocenia jego wykonanie. (...) Najlepiej jeżeli źródłem projektu jest świat życia codziennego, a nie abstrakcyjna nauka. Punktem wyjścia jest jakaś sytuacja problemowa, zamierzenie, podjęcie jakiejś inicjatywy, wytyczenie celu, punktem dojścia zaś szeroko rozumiany projekt.”

Mirosław S. Szymański

Sytuacja w naszym kraju zmieniła się z dniem 1 września 2010 r., kiedy w szkołach pojawiła się nowa podstawa programowa. Zgodnie z jej zapisami uczniowie istniejących wówczas

¹ Kotarba-Kańczugowska M., *Praca metodą projektu*, ORE Warszawa 2015.

² Nowacki T., Korabinowska-Nowacka K., Baraniak B., *Nowy Słownik Pedagogiki Pracy*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej Towarzystwa Wiedzy Powszechnej Warszawa 1999.

³ Chałas K., *Metoda projektów* [w:] Pilch T. (red.) *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2004.

gimnazjów mieli **obowiązek** realizacji projektu edukacyjnego⁴. Ranga projektu znacznie wówczas wzrosła, ponieważ zaangażowanie ucznia w jego realizację wpływało na ocenę zachowania, a udział w projekcie oraz jego temat odnotowywano na świadectwie ukończenia gimnazjum.

Nowe zapisy nałożyły na gimnazja konieczność stworzenia uczniom warunków koniecznych do realizacji projektów edukacyjnych oraz zmusiły do znowelizowania statutów, w części dotyczącej zasad oceniania zachowania. Pojawiły się również pierwsze problemy, bo choć projekt był już wcześniej znany, to nie realizowano go powszechnie. Wśród nauczycieli byli tacy, którzy wykorzystywali w pracy z uczniami tę metodę, lecz zdecydowana większość знаła tylko ze słyszenia lub literatury metodycznej. Musieli szybko tę lukę nadrobić, aby móc pracować z uczniami w nowy sposób.

Zanim projekty wkroczyły do szkół jako „obowiązkowe”, traktowane były jako elementy pracy tylko z uczniami zdolnymi. Po reformie w 2010 r. okazało się, że również uczniowie o mniejszym potencjale, w działaniach projektowych mogą znaleźć dla siebie obszar. Czasem wręcz dopiero wtedy odkrywali swoje mocne strony i predyspozycje, gdyż mieli możliwość popracować w niekonwencjonalny sposób.

Reforma edukacji, a projekt edukacyjny

W związku z reformą edukacji w 2017 r. pojawiły się nowe przepisy. W rozporządzeniu o ocenianiu obowiązującym w ośmioletniej szkole podstawowej **nie ma zapisu o obowiązku realizacji projektu edukacyjnego**⁵. Nie oznacza to, że uczniowie obecnych szkół podstawowych nie będą mieć szansy na taki sposób pracy i projekt zniknie ze szkół. Wręcz przeciwnie nowa podstawa programowa akcentuje tę metodę w sposób wyjątkowy.

W preambule podstawy programowej projektowi poświęcono sporo uwagi – w kilku akapitach opisano jego znaczenie dla rozwoju ucznia oraz podano pewne rozwiązania organizacyjne. Żadna inna metoda pracy nie została aż tak dowartościowana⁶.

Projekt edukacyjny jest skuteczną metodą uczenia umiejętności i rozwijania postaw określanych jako **kompetencje kluczowe**. Zgodnie z dokumentami unijnymi kompetencje kluczowe to te, „których wszystkie osoby potrzebują do samorealizacji i rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia”⁷.

W podstawie wskazano więc umiejętności, kompetencje i postawy przydatne w dorosłym życiu, jakie uczeń może rozwijać dzięki realizacji projektu:

⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 sierpnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz.U. z 2010, poz. 1046).

⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017 roku w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz.U. z 2017 poz. 1534).

⁶ Wojnarowska M., *Uczniowskie projekty edukacyjne w 8-letniej szkole podstawowej*, <http://www.nowaera.pl/o-nas/programy-edukacyjne/ucze-i-wychowuje/metoda-pracy-projektem/projekt-edukacyjny-w-8-letniej-szkole-podstawowej> [dostęp: 31.10.2017].

⁷ Zalecenie Rady nr 2018/C189/01 z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej z 4.06.2018).

*„Duże znaczenie dla rozwoju młodego człowieka oraz jego sukcesów w dorosłym życiu ma nabywanie kompetencji społecznych, takich jak **komunikacja i współpraca w grupie**, w tym w środowiskach wirtualnych, **udział w projektach zespołowych lub indywidualnych** oraz **organizacja i zarządzanie projektami**. Zastosowanie metody projektu, oprócz wspierania w nabywaniu wspomnianych wyżej kompetencji, pomaga również rozwijać u uczniów **przedsiębiorczość i kreatywność** oraz umożliwia stosowanie w procesie kształcenia **innowacyjnych rozwiązań programowych, organizacyjnych lub metodycznych**”⁸.*

Aktualna podstawa programowa wskazuje w jakim kierunku powinna zmierzać dzisiejsza edukacja. Autorzy dostrzegli w projekcie edukacyjnym szansę na realizację działań innowacyjnych w szkole, wprowadzanie nowatorskich, niekonwencjonalnych rozwiązań.

Trzeba przyznać, że żadna inna metoda pracy z uczniami nie daje tylu możliwości w tym względzie, co projekt edukacyjny. W porównaniu z innymi metodami projekt daje uczniom najwięcej samodzielności w działaniu. Dzięki niemu uczniowie mogą rozwijać bardzo cenne umiejętności. Realizacja projektu uwzględnia zainteresowania i zdolności ucznia, jego potrzeby i aspiracje. Pozwala pokazać jego mocne strony, odkrywać predyspozycje, których wcześniej być może nie dostrzegał, buduje poczucie własnej wartości. Stymuluje również rozwój emocjonalny ucznia, rozwija umiejętność komunikowania się, pracy w grupie, odpowiedzialność za działania własne i zespołu, co sprzyja również integracji zespołu klasowego.

Uczniowie narzucają sobie samodyscyplinę, wdrażają się do samodzielności, przedsiębiorczości i wspólnego działania, co doskonale kształtuje umiejętności i postawy niezbędne do funkcjonowania w życiu społecznym. Najważniejsze z nich to: samodzielność, odpowiedzialność, rzetelność, współpraca, rozwiązywanie problemów, planowanie i organizowanie własnych działań, korzystanie z różnych źródeł informacji, prezentowanie wykonanej pracy, sztuka występów publicznych, samoocena, autorefleksja, uczenie się na błędach itp.

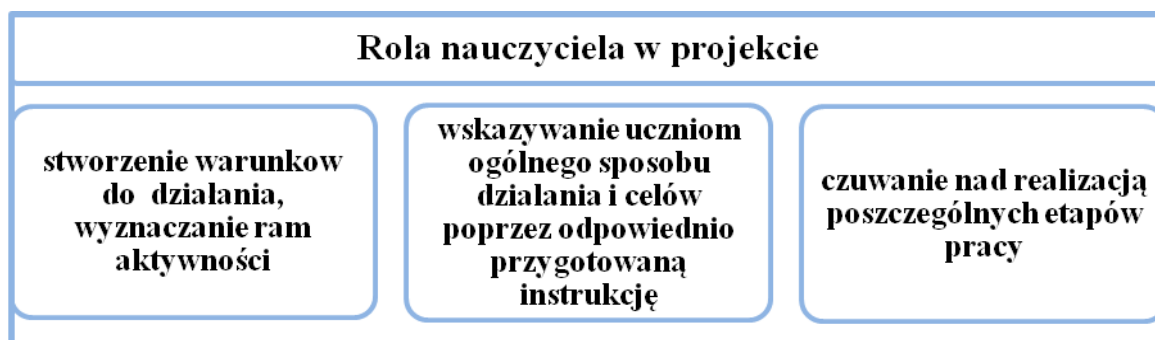
Wspomniana i cytowana wcześniej preambuła podstawy programowej zawiera także wiele wskazówek organizacyjnych dotyczących realizacji uczniowskich projektów. Mogą one mieć charakter przedmiotowy lub ponadprzedmiotowy i angażować rodziców oraz interesariuszy z lokalnego środowiska. Uczniowie **mogą je realizować indywidualnie lub zespołowo**.

Projekt zespołowy ma swoje niewątpliwe zalety – uczniowie pracują w zespole oraz widzą wymiar praktyczny podejmowanych działań, a szkoła przez to staje się bliższa życiu. Umiejętności są istotne w życiu dorosłym i cenione przez przyszłych pracodawców. Ponadto uczniowie, biorąc sprawy w swoje ręce, nie tylko mają poczucie sprawstwa, co jest bardzo motywujące, ale biorą też odpowiedzialność za własne uczenie się. Niektórzy mogą mieć z tym trudności, ponieważ są przyzwyczajeni do tego, że na co dzień ktoś im mówi, co mają robić, stawia wymagania, a potem z tego rozlicza.

⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 poz. 356; załącznik nr 2).

Jeśli zaś chodzi o **projekt indywidualny** to może on być traktowany na przykład, jako metoda rozwijająca uzdolnienia uczniów.

Bardzo ważne jest to, że uczniowie mają realizować projekt edukacyjny przy **wspieraniu nauczyciela – opiekuna**. Daje to nauczycielowi możliwość na indywidualizowanie pracy i różnicowanie wymagań od uczniów. To bardzo ważny aspekt pracy projektowej. Nauczyciel ma też wpływ na wybór treści do realizacji metodą projektu (samodzielnie lub z uczniami). Wydaje się, że znacznie korzystniej jest, gdy uczniowie współdecydują o tym, czym się będą zajmować. To bardzo wzmacnia ich motywację do pracy, gdyż będzie to ich projekt⁹. Praca metodą projektu jest czasochłonna i wymaga reorganizacji stylu pracy ze strony nauczyciela oraz uczniów. Niekiedy przeniesienie odpowiedzialności za własny proces kształcenia na uczniów może powodować rozprężenie w grupie i wywoływać brak przyrostu wiedzy oraz umiejętności (brak postępów dydaktycznych). Bywa też tak, że uczniowie, realizując projekt, nadmiernie skupiają się na zadaniach praktycznych i tym samym brakuje im podstaw teoretycznych. Ogromnie ważna jest więc twórcza postawa nauczyciela, który powinien być partnerem współdziałającym z dziećmi. Jego rola polega na kierowaniu pracą uczniów, na zachęcaniu ich do podejmowania działań oraz stymulowaniu ich rozwoju. W sytuacjach, gdy uczeń nie ma pomysłów nauczyciel pełni rolę doradcy i inspiratora w myśl zasady dyskretnej pomocy. Życzliwa postawa nauczyciela ma stwarzać klimat wzajemnego zaufania oraz bezpiecznych sytuacji ćwiczeniowych, a także sprzyjać nawiązywaniu naturalnego dialogu między uczniem i nauczycielem¹⁰.



„Dekalog” nauczyciela pracującego metodą projektu:

1. wspieraj, a nie wyręczaj swoich uczniów,
2. pozwól uczniom poczuć się „właścicielami” wykonywanego projektu,
3. pobudzaj ich do rozwijania swoich zainteresowań,
4. zachęcaj do twórczego rozwiązywania problemów,
5. zachęcaj do korzystania z różnych źródeł informacji,
6. stwarzaj możliwości do dyskusji i negocjowania proponowanych rozwiązań,
7. zachęcaj do analizy popełnionych błędów i wyciągania z nich wniosków na przyszłość,

⁹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 poz. 356; załącznik nr 2).

¹⁰ Kotarba-Kańczugowska M., *Praca metodą projektu*, ORE Warszawa 2015.

8. pamiętaj, że efekt pracy uczniów nie musi być całkowicie zbieżny z Twoim początkowym wyobrażeniem o nim,
9. pomagaj uczniom rozwiązywać pojawiające się problemy i konflikty w grupie,
10. współpracuj z innymi nauczycielami, gdyż każdy projekt, nawet przedmiotowy, ma pewien wymiar interdyscyplinarny¹¹.

Autorzy podstawy programowej zakładają dużą elastyczność w zakresie **czasu realizacji projektów** oraz ich organizacji w szkole. Wskazują wręcz na możliwość rezygnacji przez pewien czas z tradycyjnych lekcji na rzecz swobodnej realizacji projektów:

„Projekt, w zależności od potrzeb, może być realizowany np. przez tydzień, miesiąc, semestr lub być działaniem całorocznym. W organizacji pracy szkoły można uwzględnić również takie rozwiązanie, które zakłada, że w określonym czasie w szkole nie są prowadzone zajęcia z podziałem na poszczególne lekcje, lecz są one realizowane metodą projektu”¹².

Warto podkreślić, że długie projekty są trudniejsze w realizacji. Trudno bowiem przez wiele miesięcy podtrzymać zapał i motywację uczniów. Warto więc zaczynać od małych, krótko trwających projektów, zwłaszcza gdy nauczyciel jest mało doświadczony, a uczniowie są młodszy.

Co ważne trudno wyobrazić sobie dzisiaj projekty edukacyjne bez wykorzystania **nowoczesnych technologii**, które kształtują jedną z umiejętności kluczowych. W tym zakresie możliwości z każdym rokiem wzrastają, gdyż postęp technologiczny umożliwia zastosowanie coraz to nowszych narzędzi i aplikacji. Nie od dziś wiadomo, że proces dydaktyczny, opierający się na szerokim wykorzystaniu komputerów i Internetu, pozwala nie tylko na osiągnięcie celów edukacyjnych wynikających z programu nauczania danego przedmiotu, ale także na efektywne rozwijanie kompetencji informacyjnych uczniów, kluczowych dla ich skutecznego funkcjonowania w społeczeństwie, a przyszłości – także na rynku pracy.

Nauczyciele, stwarzając uczniom możliwość pracy metodą projektu, będą realizować większość z poniższych **celów kształcenia**, które zapisano w podstawie programowej dla szkoły podstawowej:

- wprowadzanie uczniów w świat wartości, w tym ofiarności, współpracy, solidarności, altruizmu, patriotyzmu i szacunku dla tradycji;
- wskazywanie wzorców postępowania i budowanie relacji społecznych, sprzyjających bezpiecznemu rozwojowi ucznia (rodzina, przyjaciele);
- wzmacnianie poczucia tożsamości indywidualnej, kulturowej, narodowej, regionalnej i etnicznej;

¹¹ Wypracowany na warsztatach zorganizowanych przez ORE.

¹² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 poz. 356; załącznik nr 2).

- formowanie u uczniów poczucia godności własnej osoby i szacunku dla godności innych osób;
- rozwijanie kompetencji, takich jak kreatywność, innowacyjność i przedsiębiorczość;
- rozwijanie umiejętności krytycznego i logicznego myślenia, rozumowania, argumentowania i wnioskowania;
- ukazywanie wartości wiedzy jako podstawy do rozwoju umiejętności;
- rozbudzanie ciekawości poznawczej uczniów oraz motywacji do nauki;
- wyposażenie uczniów w taki zasób wiadomości oraz kształtowanie takich umiejętności, które pozwalają w sposób bardziej dojrzały i uporządkowany zrozumieć świat;
- wspieranie ucznia w rozpoznawaniu własnych predyspozycji i określaniu drogi dalszej edukacji;
- wszechstronny rozwój osobowy ucznia przez pogłębianie wiedzy oraz zaspokajanie i rozbudzanie jego naturalnej ciekawości poznawczej;
- kształtowanie postawy otwartej wobec świata i innych ludzi, aktywności w życiu społecznym oraz odpowiedzialności za zbiorowość;
- zachęcanie do zorganizowanego i świadomego samokształcenia opartego na umiejętności przygotowania własnego warsztatu pracy;
- ukierunkowanie ucznia ku wartościom¹³.

Projekt edukacyjny, jak przystało na „królową metod”, znakomicie wpisuje się też w zapisy preambuły podstawy programowej dotyczące najważniejszych **umiejętności rozwijanych** w szkole podstawowej:

- sprawne komunikowanie się w języku polskim oraz w językach obcych, w tym występowanie przed publicznością;
- efektywne porozumiewanie się w różnych sytuacjach, prezentowanie własnego stanowiska, z uwzględnieniem doświadczeń i poglądów innych ludzi;
- praca w zespole i społeczna aktywność;
- sprawne i odpowiedzialne posługiwanie się technologiami informacyjno-komunikacyjnymi w procesie uczenia się oraz w prezentowaniu własnych dokonań;
- poszukiwanie, porządkowanie, krytyczna analiza oraz wykorzystanie informacji z różnych źródeł;
- gotowość do twórczej i naukowej aktywności uczniów oraz zaciekawienie ich otaczającym światem;
- rozwiązywanie problemów, również z wykorzystaniem technik mediacyjnych;
- aktywny udział w życiu kulturalnym szkoły, środowiska lokalnego oraz kraju¹⁴.

¹³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 poz. 356; załącznik nr 2).

¹⁴ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. z 2017 poz. 356; załącznik nr 2).

Projekt edukacyjny w zapisach podstawy programowej poszczególnych przedmiotów

W podstawie programowej każdego przedmiotu jest zapis „Warunki i sposób realizacji”, w którym autorzy zalecają określone metody i formy pracy z uczniami. W połowie przedmiotów jeśli chodzi o szkołę podstawową, projekt jest tam wymieniony. Czasem podkreślono jedynie jego znaczenie (np. wiedza o społeczeństwie - uczeń powinien realizować 2 projekty), w innych przypadkach uznano tę metodę wręcz za dominującą (np. technika). Szczegóły przedstawia tabela:

Przedmiot	Uwzględnienie projektu edukacyjnego
Język polski	TAK
Język obcy	TAK
Muzyka	TAK
Plastyka	TAK
Historia	NIE
Wiedza o społeczeństwie	TAK
Przyroda	NIE
Geografia	TAK
Biologia	NIE
Chemia	TAK
Fizyka	NIE
Matematyka	NIE
Informatyka	TAK
Technika	TAK
Wychowanie fizyczne	NIE
Edukacja dla bezpieczeństwa	NIE
Wychowanie do życia w rodzinie	NIE
Etyka	NIE
Język mniejszości narodowej lub etnicznej	TAK
Język kaszubski	NIE

Projekt edukacyjny „krok po kroku”

1. Wybór tematu projektu

Aby wprowadzić projekt do pracy edukacyjnej należy zacząć od przedstawienia uczniom istoty nauczania metodą projektów. Nauczyciel omawia, jakie umiejętności nabędą oraz wyjaśnia, jakie mogą napotkać trudności podczas realizacji zadania. Następnie proponuje ogólne zagadnienia, spośród których uczniowie wybiorą temat. Jeśli uczniowie sami

zapropnują temat, należy to wziąć pod uwagę, ponieważ można się spodziewać, że wtedy ich zaangażowanie w pracę będzie o wiele większe.

Tematy projektów powinny być:

- **konkretne** (np. zamiast: „Uczymy się o genach” – „Jak przy pomocy programu graficznego skonstruować model cząsteczki DNA?”),
- **jasno określone** (np. zamiast: „Segregujemy śmieci” – „Jak opracować grę planszową na temat prawidłowego segregowania śmieci?”),
- **sformułowane w formie efektu**, a nie samego działania, które prowadzi do jego osiągnięcia (np. zamiast „Uczymy się odczytywać mapę” – „Czytamy prawidłowo mapę i nie gubimy się w lesie”).

2. Określenie celów projektu

Gdy nastąpił już wybór zadań, nauczyciel przedstawia cele i założenia całego przedsięwzięcia. Powinny zostać one uszczegółowione wspólnie z poszczególnymi zespołami uczniów, dzięki temu poczują się oni bardziej odpowiedzialni za realizację projektu.

Cele powinny być ambitne, ale i realistyczne, możliwe do osiągnięcia w określonym czasie. Najpierw należy ustalić cele ogólne, które wyznaczają kierunek, w jakim powinni podążać uczestnicy przedsięwzięcia. Stanowią one podstawę celów operacyjnych, czyli zamierzonych osiągnięć. Te z kolei powinny określać sposób organizacji zajęć i dawać uczniom wyraźne wskazówki – konkretne informacje: *co, jak i kiedy mają wykonać*. Cele projektu mogą ulec zmianie w momencie gdy np. zmieniają się warunki realizacji projektu, ale decyzję o tym należy podjąć wspólnie z uczniami¹⁵.

3. Zawarcie kontraktu

Przygotowanie kontraktu jest bardzo ważnym zadaniem. Stanowi on bowiem zobowiązanie się uczniów do wykonania projektu w uzgodnionym terminie, a nauczyciela do konsultacji i oceny zgodnie z zawartymi w kontrakcie kryteriami oceny. Dzięki kontraktowi uczniowie wiedzą dokładnie jakie zadania mają do spełnienia, znają formy i metody pracy, wiedzą również na jaką pomoc mogą liczyć w trakcie realizacji przedsięwzięcia. W praktyce każdy projekt jest inny, dlatego też stosuje się różne wzory kontraktów, ale każdy z nich powinien zawierać:

- opis projektu, czyli temat projektu i jego cele;
- realizatorów projektu;
- formę wykonania projektu;
- zadania dla poszczególnych członków grup i poszczególnych zespołów zadaniowych;
- źródła informacji, z których uczniowie powinni skorzystać;
- terminy konsultacji z nauczycielem;
- zawartość raportu (sprawozdania);
- termin i sposób prezentacji; kryteria oceny projektu.

W projektach realizowanych w przeciągu długiego okresu czasu np. półrocza lub jednego roku szkolnego, uczniowie po określonym w kontrakcie czasie powinni przedstawić raport,

¹⁵ Potocka B., Nowak L., *Projekty edukacyjne. Poradnik dla nauczycieli.*, Zakład Wydawniczy SFS, Kielce 2002.

sprawozdanie będące informacją zwrotną dla nauczyciela o postępach i trudnościach w trakcie realizacji projektu¹⁶.

4. Opracowanie programu projektu i harmonogramu działań

Po ostatecznym wyborze tematu projektu należy poszczególne obszary zadaniowe przydzielić odpowiednim zespołom. Uczniowie w swoich grupach określają szczegółowe zadania, które pomogą im zrealizować ich obszar tematyczny.

Każdy zespół zadaniowy sporządza harmonogram, w którym ujmuje:

- zadanie szczegółowe;
- konkretną osobę odpowiedzialną za realizację określonego działania;
- formę realizacji przydzielonego zadania;
- czas realizacji z podziałem na tygodnie lub miesiące;
- czas i formę prezentacji efektów pracy grupy¹⁷.

5. Realizacja projektu

Czas przeznaczony na realizację poszczególnych zadań tematycznych, to czas realizacji projektu. Uczniowie poszukują informacji, dokonują ich selekcji i analizy pod względem wiarygodności i przydatności do wykonania powierzonego zadania. Dokumentują efekty swych działań, konsultują się z nauczycielem, przygotowują formę prezentacji.

Osoba wyznaczona na sekretarza zespołu zadaniowego sporządza sprawozdanie, w którym uwzględnia:

- ogólne informacje dotyczące kto i za co był odpowiedzialny oraz jakie zadanie realizował dany zespół;
- krótki opis z przebiegu realizacji zadania;
- wykaz źródeł, z których korzystała grupa;
- przedstawienie własnych pomysłów na rozwiązanie poszczególnych zadań;
- informacje dotyczące trudności, jakie napotkali w trakcie realizacji zadania i sposoby radzenia sobie z nimi;
- refleksje na temat tego czego się nauczyli, jakie umiejętności zdobyli, oraz jaka była atmosfera pracy w zespole podczas realizacji projektu;
- załączniki, mogą to być np.: notatki z wywiadów, zdjęcia, wykresy, rysunki, projekty gotowych produktów (np. slajdy, strony *www*)¹⁸.

6. Prezentacja projektu

Prezentacja jest ostatnim etapem realizacji projektu. Uczniowie znając dokładny termin tej prezentacji już od początku swojej przygody z projektem powinni mieć na uwadze, w jaki sposób pochwalić się efektami swojej pracy.

Prezentacje mogą mieć różne formy:

- seminarium, prelekcja, wykład;

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Potocka B., Nowak L., *Projekty edukacyjne. Poradnik dla nauczycieli.*, Zakład Wydawniczy SFS, Kielce 2002.

¹⁸ Tamże.

- inscenizacje;
- gry dydaktyczne;
- pokazy, np. filmów wideo, nagrań audio, slajdów, stron *www*;
- wystawa prac wykonanych przez uczniów opatrzona krótkim komentarzem (wykresy, mapy, albumy itp.);
- foldery, broszury, ulotki, np. danego miasta, gminy czy regionu;
- prezentacja modelu wykonanego przez uczniów (np. gród, plan miasta, zamek średniowieczny);
- twórczość literacka, np. wiersze, montaż słowno-muzyczne, eseje¹⁹.

Uczniowie muszą zdawać sobie sprawę, że ich czasami wielotygodniowa praca oceniana będzie na podstawie prezentacji przedstawionej w krótkim czasie. Jest to więc dla nich sytuacja stresująca, dlatego ważne aby nauczyciel zadbał o życzliwą i miłą atmosferę podczas tego wydarzenia. Uczestnikami prezentacji mogą być nie tylko uczniowie danej klasy, ale także szkoły, dyrekcja, zaproszeni goście w tym rodzice, przedstawiciele samorządu lokalnego, sponsorzy i inni²⁰.

7. Ocena projektu

Ocenianie projektów powinno opierać się na jasnych, znanych i akceptowanych przez uczniów kryteriów. Muszą oni wiedzieć, jakie wymogi ma spełniać ich praca, tak by mogli otrzymać jak najwyższą ocenę. Kryteria nie powinny zmieniać się w trakcie realizacji projektu chyba, że zostanie to uzgodnione przez obie strony, czyli uczniów i nauczyciela.

Ocena taka obejmować powinna następujące umiejętności uczniów:

- precyzyjne sformułowanie tematu;
- jakość zebranych materiałów i ich przetworzenie;
- dbałość o podawanie źródeł wykorzystanych informacji;
- prezentacja wyników, czyli sposób wypowiedzi, wykorzystanie czasu prezentacji, zainteresowanie innych uczniów prezentacją;
- praca w grupie: wzajemne udzielanie sobie pomocy, wspólne podejmowanie decyzji sposób rozwiązywania konfliktów w grupie, zaangażowanie innych osób w pracę²¹.

Trudno jest ocenić pracę poszczególnych uczestników projektu, ich wkładu i zaangażowania. Dlatego ważne jest aby nauczyciel w trakcie konsultacji, dokonywał zapisu swoich spostrzeżeń oraz brał pod uwagę sprawozdania składane po kolejnych etapach, przez poszczególne zespoły.

¹⁹ <https://docplayer.pl/16911974-Projekt-edukacyjny-jako-metoda-nauczania-autor-agata-nehring.html>

²⁰ Królikowski J., Tałwińska-Królikowska E., *Projekt jako metoda edukacyjna. [w:] Europa na co dzień pakiet edukacyjny*, CODN Warszawa 1997.

²¹ Gurbiel E., Hardt-Olejniczak G., Kołczyk E., Krupicka H., Sysło M. M., *Nauka z komputerem. Poradnik dla nauczycieli gimnazjum*, Warszawa 2001.

„Dekalog” uczniów wykonujących projekty w zespole:

1. współpracując w zespole możesz osiągnąć więcej niż pracując sam,
2. projekt jest przedsięwzięciem Twoim i Twojego zespołu – przyjmijcie odpowiedzialność za jego wykonanie i efekty,
3. ustalenie ostatecznego tematu projektu powinno być efektem negocjacji pomiędzy zespołem, a nauczycielem prowadzącym projekt,
4. dyskutujcie nad sposobem wykonania projektu – mogą pojawić się ciekawe i twórcze pomysły,
5. jeżeli uważasz, że masz dobry pomysł – przekonaj grupę, wykorzystując racjonalne argumenty,
6. rozdzielajcie zadania do wykonania wykorzystując mocne strony, predyspozycje i zainteresowania członków zespołu,
7. zbierając potrzebne informacje korzystajcie z różnych źródeł, jeżeli tego wymaga projekt prowadźcie badania również poza szkołą,
8. cały zespół odpowiada za realizację projektu – każdy powinien wywiązywać się z przyjętych na siebie obowiązków,
9. dbajcie o dobrą atmosferę pracy w zespole – w przypadku konfliktów szukajcie satysfakcjonujących wszystkie strony rozwiązań, sami lub z pomocą nauczyciela,
10. nawet najlepszy projekt nie ma szans na uznanie, jeżeli nie jest dobrze zaprezentowany – wykorzystajcie różne pomysły prezentując efekty swojej pracy²².

Podsumowanie

Zapisy preambuły obowiązują wszystkich uczących w szkole podstawowej, a więc są zadaniem każdego nauczyciela, bez względu na nauczany przedmiot. Oznacza to, że nauczyciele są obowiązani realizować programy nauczania uwzględniające podstawę programową kształcenia ogólnego²³. To oni powinni dokonywać wyboru treści podstawy programowej, które będą realizowane metodą projektu. Realizacja projektów uczniowskich w ośmioletnich szkołach podstawowych powinna być uwzględniana w przedstawianych dyrektorowi szkoły programach nauczania do danych zajęć edukacyjnych w zakresie kształcenia ogólnego.

Jednak trzeba przyznać, że ze względu na swój ponadprzedmiotowy charakter, projekty edukacyjne jako metoda bardzo często umykają uwadze nauczycieli. Sięgając po podstawę programową, skupiają się oni przede wszystkim na zapisach dotyczących swojego przedmiotu, nie zwracając uwagi na zapisy wstępne. Co prawda autorzy podstawy większości przedmiotów w „Warunkach i sposobach realizacji” zalecają metodę projektu, ale warto sięgać również do zapisów preambuły, gdyż bardzo obszernie odnosi się ona do projektu, akcentuje jego walory i zawiera podpowiedzi metodyczno-organizacyjne.

Podsumowując, należy stwierdzić, że nie powinniśmy zadawać sobie pytania „czy”, ale „jak” realizować projekty w szkole podstawowej. Po latach doświadczeń w gimnazjach (i nie tylko)

²² Wypracowany na warsztatach zorganizowanych przez ORE

²³ Ustawa z 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 poz. 59 ze zm.; art. 14 ust. 1 pkt 4, art. 18 ust. 1)

nauczyciele nabrali pewnej wprawy. Wiedzą już, na jakie bariery mogą się natknąć i jak minimalizować te zagrożenia. Jest też sporo dobrych praktyk i publikacji na ten temat, bo metoda z powodzeniem była realizowana na wszystkich etapach edukacyjnych, nawet z najmłodszymi uczniami. Im wcześniej uczniowie wdrożą się do tego sposobu pracy, tym lepiej. Zapewne młodszy będą potrzebowali więcej wsparcia ze strony nauczyciela, ale nie należy tego mylić z wyręczaniem. Nauczyciel musi uznać swoją drugoplanową rolę i po prostu pozwolić uczniom działać. To paradoksalne, że powszechnie słyszy się narzekanie na brak samodzielności u uczniów, a jednocześnie niewiele stwarza się im możliwości, aby mogli tacy być²⁴.

Bibliografia

Chałas K., *Metoda projektów* [w:] Pilch T. (red.) *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2004.

Czeczot-Łukasik K., *Krok za krokiem przez projekt*, <https://www.nowaera.pl/o-nas/programy-edukacyjne/ucze-i-wychowuje/metoda-pracy-projektem/krok-za-krokiem-przez-projekt> [dostęp: 20.02.2019].

Gurbiel E., Hardt-Olejniczak G., Kołczyk E., Krupicka H., Sysło M. M., *Nauka z komputerem. Poradnik dla nauczycieli gimnazjum*, Warszawa 2001.

Klimowicz A., *Jak pracować metodą projektów w szkole?*, WSiP, Warszawa 1997.

Kotarba-Kańczugowska M., *Praca metodą projektu*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2015.

Królikowski J., Tałwińska-Królikowska E., *Projekt jako metoda edukacyjna. [w:] Europa na co dzień pakiet edukacyjny*, Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 1997.

Mikina A., Zając B., *Metoda projektów w gimnazjum. Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów gimnazjów*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012.

Nowacki T., Korabinowska-Nowacka K., Baraniak B., *Nowy Słownik Pedagogiki Pracy*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, Warszawa 1999.

Potocka B., Nowak L., *Projekty edukacyjne. Poradnik dla nauczycieli.*, Zakład Wydawniczy SFS, Kielce 2002.

²⁴ Kotarba-Kańczugowska M., *Praca metodą projektu*, ORE Warszawa 2015.

Szedzianis E., *Realizacja projektów uczniowskich w ramach edukacji przyrodniczej w klasach IV–VIII szkoły podstawowej [w:] Szkoła ćwiczeń*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2017.

Szymański M.S., *O metodzie projektów: z historii, teorii i praktyki pewnej metody kształcenia*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2000.